

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	3
ETİLER DEVRİNDE YEŞİLHİSAR	7
FİRİGYALILAR VE LİDYALILAR DEVRİNDE YEŞİLHİSAR.....	15
İRANLILAR DEVRİNDE YEŞİLHİSAR.....	17
YUNANLILAR DEVRİNDE YEŞİLHİSAR.....	19
ROMALILAR DEVRİNDE YEŞİLHİSAR	25
ARAPLAR DEVRİNDE YEŞİLHİSAR	29
TÜRKLER DEVRİNDE YEŞİLHİSAR	31
OSMANLILAR DEVRİNDE YEŞİLHİSAR.....	43
Mir'âti Dede:	51
Gülşeni:.....	52
Hacı Ali Rıza Efendi:	53
EK	59
YEŞİLHİSAR	61
KÖYLERİ :.....	62
MAHALLELERİ:.....	63
İLÇE OKULLARI:	64
KÖYLERDEKİ OKULLAR:	64
CAMİLER.....	65
KAMU KURUMLARI:	66
SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI :	67
BANKA	67
HASTANE:	67
SON 20 YILDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER:.....	68

İslâm tarihi, mîmarî ve eski eserler tarihi, medeniyet tarihi, tıp tarihi, hukuk tarihi, edebiyât tarihi... gibi tarihin çeşitli dallarında ve konularında yüzlerce kitaplar yazılmıştır.

**Bu tarihler sağlam kaynak, öyle temel eserler ki
Herodot da görmedi daha böyle âsârı**

Devletler, milletler, ülkeler ve şehirlere ait tarihler, terâcüm-i ahvâl ve menâkıbe ait eserler de bu örnek kitaplar cümlesindendir.

(Mîrhond, İbni Haldun, Taberî, İbni Asâkir, Ebû Hayyân, Mu'cemü'l-Büldân ve Zehebî tarihleri gibi).

**Ahmet Refik, Ahmet Rifat, Şemsüddin ve Murad beyler
Beş kıt'ayı yazdılar ki tarihlerin mîyârı
Bildirir tarih-i âlemi Mir'âtü'l-İber gibi
Mısır, Yunan, Roma ve Çin daha nice diyârı
Selefin kaleminden doğan bu muazzam te'lîfât
Tarihe bir hüccettir ki o, kesindir itibarı**

Bu şaheserler arasında şiir halinde yazılan tarihler de vardır:

**Firdevsî'nin Şahnâme'si yazar İrân'ı, Tûrân'ı
Keykâvûs'u, Nûşîrvân'ı, Behrâm'ı, İsfendiyâr'ı
Enverî'nin, Nizamî'nin manzum tarihleri var ki
Belâğatda denk olamaz Omeros'un eş'ârı**

Geçen büyüklerin tarihini, tercüme-i hâlini ve menkıbelerini okumaktan gaye, onlar gibi olmak, onlar gibi insanlığa hizmet etmektir.

**Büyüklerin tarihini büyük tarihlerden öğren
Büyüklerle benzeyenler bulurlar itibârı**

ÖNSÖZ

Tarih geçmiş zamanlardan bahseder.

Bu bilgi ilk çağlardan beri geçmiş insanların hal ve hayatını ve menkıbelerini ibret için geleceklere intikal ettirir.

**Âlem yaratılalı çok devir geçti; yoktur karârı
Âdem'den bu deme kadar dünya ibretler diyârı**

İnsan tarihi ile iftihar eder ve ona itimadı ve bağlantısı kadar hayatta muvaffak olur. Geçmişini bilmeyen geleceğini tâyin edemez, hal ve istikbâlinde başarı sağlayamaz. Çünkü tarih temeldir. Eski temelleri üzerine kurulan bina sağlam olur ve yükselir.

**Kişi tarihi ile övünür, atası ile anılır
Geçmişten irtibat alır, temel tutar dıvârı**

Bu bakımdan tarih bilmek insanlar için bir ihtiyaçtır. Ecdadımız bu ihtiyacı daha evvel hissetmişler, o büyük tarih kitaplarını ve kütüphaneler dolusu eserleri yazmışlar. Geleceklere yâdigar bırakmışlardır.

**Çağlayıp akanlar gibi geçen çağların tarihi
Emekler verilip yazılmış, hep ecdât yâdigârı**

Allahu Teâlâ'nın bu kâinâtı ve dünyayı yarattığından, insanlığın yeryüzüne dağılışına kadar geçen jeolojik devirler tarihi, dinler tarihi,

Memleket tarihi de insanlara vatan sevgisi ve hizmet aşkını telkin eder.

**Yurdunun tarihini bilen onu sever, imâr eder
Sen de imâr etmek için sev, oku Yeşilhisâr'ı**

Orta Anadolu'da, Torosların en geniş bir sahasında bulunan Yeşilhisar ilçesi tarihî bir kasabadır.

Yeşilhisar, yapılan ilmî tetkikler ve yeraltı kazılarından anlaşıldığına göre, çok eski devirlerden beri meskûn bulunmuş, ilk ve orta çağlarda pek çok idârî, içtimâî vakıalara sahne olmuşsa da, şimdiye kadar bu şehrin tarihçesi yazılmamış, eski eserleri üzerinde bir inceleme yapılmamıştır.

Yeşilhisar'ın mâzîsini aydınlatan yazılar umumi tarihlerin ve hususi eserlerin sahifeleri arasında kısıp kaybolduğu gibi, elde edilen parçalar da halkın ihmâline uğrayarak mahvolup gitmiştir.

Biz sağlam kaynaklardan ve kıymetli eserlerden bulup çıkardığımız bu tarihî malûmâtı yazıyoruz.

Tevfik Allah'tandır.

2.12.1978

H. Ahmet Müderrisoğlu

Orta Anadolu'nun ilk beşer tarihi ile çağdaş olan bu devir Yeşilhisar'ın temel devridir (mö. 3500-3000).

Yeşilhisar, bu ilk devresinde şehir olarak değil, Çat, Erdemesin ve Keşlik tırhazlarında ve kayalıklarında yaşayan halkın yaz evleri, pazar yeri, yolcu durağı ve çiftlikleri olarak geçmiştir.

Başka bir tabirle, otu, suyu bol, kazancı bol, geçimi kolay, yolu düz fakat yaşaması tehlikeli bir yer idi.

O zamanlar Biçim boğazında ağaç ve ekelge bulunmadığından, akarsu yaz ve kış geçit vermezdi. Yeşilhisar'ın bu dere geçidi üzerinde bulunması bilhassa yolcular ve kervanlar için malî ve hayâtî bir tehlike teşkil ediyordu.

O sıralarda (Kaneş krallığı) adında bir Hitit devleti kurulmuştu. Merkezi Kayseri'nin 20 kilometre kuzeyinde Kültepe ve Bozhüyük mevkii idi. Kaneş krallığı bu tehlikeyi önlemek için Yeşilhisar'ı ve civarını zaptetti. Kendisine bağlı bir beylik haline getirdi. Bey Erdemesin'de otururdu. Burada ticarî ve askerî emniyeti sağlamak için Hıdıriyas tepesi çevresinde kuvvet bulundurdu. Yukarı kalenin ve diğer tepelerin bekçi kadrolarını artırdı. Kovalı'da bir maden ocağı açtırdı. Bu demir madeni ocağında 1500 esir amele çalıştırılmıştır (mö. 3000-2500). (Mahallî müşahedeler, zirâî yayınlar, maden bölge raporları).

O zaman Yeşilhisar'ın adı Kibistra idi (*Kamûsü'l-âlâm*: Develi Karahisârı maddesi).

**Yürü hey bîvefa yürü
Sensin hod bir köhne karı
Nice yüzbin erden geri
Kalan dünya değil misin?**

ETİLER DEVRİNDE YEŞİLHİSAR

Milattan tahminen 3500 sene evvel, doğudan gelip Orta Anadolu'ya yayılan Hitit muhacirlerinden bir kol Yeşilhisar'ın şimdiki bulunduğu yere gelerek çayın kıyısında, Hıdıriyas tepesi çevresinde kazdıkları mağaralarda yaşamışlardır.

Fakat burası, Pasinler'den Çukurova'ya doğru akıp giden beşer sürüsünün yolu üzerinde bulunduğundan, gelip geçenlerin baskınlarına uğruyordu. Buna bir çare aradılar. Nihayet Keşlik, Çat ve Erdemesin mevkilerinde kayaları oyarak ken-dilerine sığınaklar hazırladılar. Kale tepesinin başında bir bekçi bölüğü bulundururlar, etrafta bir düşman akını görüldüğünde veya haber alındığında yiyecek ve zarurî eşyalarını yanlarına alarak bu hazırladıkları oyuklara çekilirler; hayvanlarını da Bayındır tepesi bucağına ve diğer sarp yerlere sürerlerdi. Düşman çekilip gittiğinde yine Hıdıriyas tepesinin çevresindeki yeraltı evlerine inip çayın etrafında ve ovanın yüzünde eker kaldırırlardı.

**Bu udvanlar, bu kavgalar benî âdemle tev'emdir
Cedalgâh-ı cihânda hangi dem sulh-ü sükûn oldu**

Mehmet Selim İnal

**İşin gücün dâim yalan
Çok kişiden artup kalan
Nice kere boşaluben
Dolan dünya değil misin?**

Mahmud Hüdâyi

Mîlattan 1900 sene evvel Neşas şehri beyi "Antitaş" Hitit birliğini kurduğunda Kaneş (Kayseri), Garsaura (Aksaray), İvris (Ereğli), Kokussun (Göksün), Sivas (Sistelya), Hattuşas (Yozgat), Nizip (Kargamış) illeri arasında Kibistra'nın (Ye-şilhisar) ticârî ve zirai ehemmiyeti çok yükselmiştir.

Bilhassa Kral "Labarnaş" ve "Birinci Hattuşil" zamanlarında Yeşilhisar'ın mahallî idaresi umum Hitit Krallığına kalbolduğundan, komşu beyliklerin yağma ve baskınlarından kurtulmuş ve genişleyerek şehir haline gelmiştir. Evvelce şehrin olduğu yer, yukarıda, Keşlik kayalarında yaşayan halkın yaz evleri iken, Hattuşil zamanında ovanın yüzünde küme küme yaz evleri, çiftlikler ve köyler teessüs etmişti. Bu köyler ve çiftlikler Yeşilhisar merkezine bağlı bulunuyordu. Nüfus artmış, arka tepelerin etekleri cehrilik ve çalılık ile ovanın yüzü de çiftlik, ekin ve bağ ile örtülmüş idi.

Milattan önce 2000 yıllarında Mısır firavunlarından İkinci Aknut'un Hitit elçisi Mısırlı doktor Sinehen'in seyahat notlarında Yeşilhisar ve civarı halkının madencilikle iştigal ettiği ve Keğalı maden ocağında geniş mağaralar açıldığı, hemen izabeye gelecek

tipte saf evsafıta demir madeninin kazılıp fırınlarda izabe edildiği uzun uzun anlatılmaktadır.

Yahyalı'nın güneyinde, Demirkazık tepesi istikametinde ve Develi'nin Bakır dağı bölgesinde ve Saimbeyli'deki altun ve gümüş madenleri de o zaman işletilmiş idi (Maden bölgesi raporları).

Kral "Birinci Murşil" zamanında (1810), Yeşilhisar Taşlıca'dan Köşk yamacına kadar mahalle mahalle şehir olduğu gibi, Yavaş hanı mevkiinden Keğalı dağlarına kadar ovanın yüzü ve Biçim boğazı sık ve kalabalık köylerden ve ekerlerinden ibaret idi. Düz araziye sığmayan halk, dağları mesken tutmuşlar ve tırmın tırmın taksim etmişler idi. Hodul Köyü, Başköy, Arapsimi, Boğazoba, Yuva deresi ve Gereme harabeleri...

**Bu harâbı niceler çalıştı mamur etmeğe
Bir yanın tamir ederken, bir yanı oldu harap**

Niyâzi-i Mısrî

Dündarlı çayını ovaya akıtmışlar, Biçim çayı üzerine köprü kurmuşlar ve bu boğazın yeraltı suyunu Taşlı büyük ve Türbe köylerine indirmişlerdi.

Eram (Fırat) ve Halis (Kızılırmak) ırmakları arasından Toroslar boyunca çıkıp gelen İran kervanları, Halep kervanları ile burada telaki ederlerdi. Hattuşas (Yozgat)'tan gelen ticaretçiler ve etraf köyler de buna katılarak büyük bir panayır kuru-lurdu.

Asur hükümdarı "Sargun" zamanında (mö. 2000) buraya Asur tüccarları gelip gitmiş ve ticareti hayli yükselmiştir.

Ovanın kuzeyinden güneyine doğru, araları birer saat mesafe ile üç umumi yol var idi. İncesu boğazından girip Araplı boğazından çıkan kervanlar bu yollardan giderler ve birbirine yakın büyük köylerden geçerlerdi.

Bu devir Yeşilhisar'ın (Kibistra) tarih boyunca en zengin ve kalabalık devridir. Hakikaten, Ahd-i Atik'in yazdığı "Süt ve bal akan Hititler diyarı"ndan bir nümune idi. (Ahd-i Atik: Huruç: Bab 3, bölüm 8 ve 17. Bab 13. bölüm; 5 Bab 33, Bölüm 3).

Memleketlerine "Bin İlâhlar diyarı" diyen Hititler, Hıdıriyas tepesinde bir tapınak yapmışlardı. Burada kadın, güneş, aslan, geyik, buzağı vesairenden beş yüzden fazla heykel vardı. Güneş putunu hepsinden üstün görürlerdi. Adı (Arinnâ) idi. Fırtına putu mezkûre Arinnâ'nın kocası kabul edilir, savaşlarda kralın koruyucusu ve yardımcısı diye bilinirdi.

Hititler bunlara taparlar, bunların insanları murakebe ettiğine ve kötülük yapanları cezalandıracaklarına inanırlardı. Bu bakımdan ahali sakin ve sade bir ahlâka mâlik idi. Arazinin darlığına, nüfusun kesafetine rağmen itaatli, kanaatkâr, ça-lışkan, maneviyata bağlı insanlardı. Yağmur yağmadığı zaman bereket putuna yalvarırlardı. Bu yalvarışın sembolü Ereğli'de idi (İvris). (Bereket putu üzüm ve şarabın koruyucusu addedilirdi. Adına "Dioniyes" derlerdi.)

**Beşerin böyle dalâletleri var
Putunu kendi yapar, kendi tapar**

Tevfik Fikret

Kralın, Arinnâ tarafından tayin edildiğini itikat ederler, krala büyük saygı ve itaat gösterirlerdi. Kraldan sonra en çok sevdikleri kraliçe idi. Adına "Tavanannâ" derler idi.

Kral Labarnaş tarafından dikilen bey, ötedenberi olduğu gibi çok zaman Erdemesin'de, Oymasaray'da, bazen de Yeşilhisar'da otururdu. Üç şeye bakardı: Asker toplar, emniyeti sağlar, tapınakta âyinleri icra ederdi.

**Seyretti hevâ üzere denür taht-ı Süleyman
Ol saltanatın yeller eser şimdi yerinde**

Ziya Paşa

Birinci Murşil Mezopotamya'yı zaptetlediğinde ve Babil'de üçyüz yıllık Hammurabi İmparatorluğunu tarihe mal ettiğinde muhakak ki bu askerlerden istifade etmiştir.

Mö. 1650'de krallık zayıflamış, beylikler birbirine düşmüşler. Kral Telepinas bu dahili kargaşalığı önlemek için bir anayasa çıkarmış ise de bir faydası görülmedi ve anarşi 200 sene devam etti (N. Akşit Tarihi, s. 58). İşte bu müddet içerisinde Yeşilhisar'da da hudud münâzaaları ve köy baskınları baş gös-terdi.

Mısır firavunlarından 18.nci Sülaleye mensup Üçüncü Omnifes'in İsrailoğulları'nı takiben Mısır'dan çıkarak Kızıl Deniz'de boğulması (1491, *Tarih-i âlem*: s. 46 ila 214) ve Herodot'un beyânına göre 19.ncu Sülaleye mensup Setun, Setun'un oğlu İkinci Ramses'in Kapadokya'ya (Sivas ve Karaman) kadar istilâ etmesi (1450-1441, *Tarih-i âlem*: s. 48), bu anarşik devre tesadüf eder.

Bulaşıcı bir hastalıktan ölen "Şeppiloiuma" (1346), oğlu "İkinci Murşil" (1336) Mısırlılar ile Kadeş meydan muharebesini yapan "Muvattaliş" (1293) firavun ile sıhrî akrabalık peyda eden ve bir antlaşma imzalayan "Hattuşil" (1278) zamanlarında Yeşilhisar (Kibistra) yine eski zenginliğine kavuşmuştu. (Bak, Harita 1.)

1200'den 585 tarihine kadar Yeşilhisar (Kibistra) beş devlet arasında istilâlara uğradığından ve etrafında hisar bulunmadığından eski mamurluğunu kaybetmişti.

2 FİRİGYALILAR VE LİDYALILAR DEVRİNDE YEŞİLHİSAR

Yeşilhisar, mö. 1200 yıllarında Firigyalılar eline geçmişti.

Firigyalılar ziraatle işigal ederler, ziraati korumak için ağır kanunlar gözetirlerdi.

Mö. 700 tarihine kadar Firigyalılar elinde kalmış, o tarihte Lidya kralı "Giges" tarafından zaptedilmiştir.

Mö. 652'de Paflagunya'ya yerleşmiş olan Kimmerler'le yaptığı bir muharebede "Giges" öldürülmüş, burası Kimmerler'e geçmiştir.

Lidyalılar tekrar kendilerini topladılar, Asurluların da yardımı ile Kimmerler'i buradan çıkardılar. Fakat çok geçmeden Lidya kralı "Elyad" zamanında, Medya kralı "Kyaksar" (Keyhüsrev) arasında bir muharebe oldu. Bu muharebenin Yeşilhisar ovasında olduğu tahmin edilmektedir. Harp uzun müddet devam etti, o esnada güneş tutuldu. Bu olay her iki taraf putlarının çarpışmaya razı olmadıkları şeklinde yorumlandı. Kızılırmak (Halis) hudud olmak üzere barış yapıldı (mö. 585) ve Yeşilhisar Medyalılar (İranlılar) eline geçti (mö. 585).

**Kimi gördün cihâna gelmiş de behredâr olmuş
Ne efserler nigûn olmuş, ne serler pür gubâr olmuş
Kırılmış parçalanmış câm ü cem, mir'ât-ı İskender
Yıkılmış tâk-ı kisrâ, taht-ı kayser târümâr olmuş
Evet Efrasiyâb'ın kasr-ı vîrânında baykuşlar
Tarebgâhında Şeddad'ın örümcek perdedâr olmuş
Medâyin, İstahr, Bâbil mâmureler hâlâ
Serâpa bî-nişân olmuş, birer müdhiş mezar olmuş
Sanursın bir kefen almak hemen dönmek için gelmiş
Beşer endişe-i avdetle dâim bî-karar olmuş
Baka bâki içindir, mâsivâ bilcümle fânidir.
Cihânın inkılâbından bu mânâ aşikâr olmuş**

Necip Onur

3

İRANLILAR DEVRİNDE YEŞİLHİSAR

Keyhüsrev buranın ticarî ve askerî ehemmiyetine binaen etrafına bir hisar çevirmiş, yukarı kaleye de bir tabiye (tahkimat) yaparak adını "Zencibar" koymuştur. (Zenci: Kara; Baru: Hisar. Zencibar: Karahisar). (Mö. 583).

Hititler ve Firigyalılar devrinde, Yeşilhisar'da ve çevresinde köprü, han, çeşme, mektep, kışla, tapınak gibi eserler yapılmışsa da, Lidyalılar ve Kimmerler tarafından heder edilmiş, yıkıntıları, evlerin enkazı ile birlikte hisarın yapılmasında kullanılmıştır.

**Dehr içinde bir sınık divar görsen şöyle bil
Bir Süleyman milkidir kim çerh viran eylemiş**

Fuzulî-i Bağdadî

Kyaksar (Keyhüsrev), Hıdırilyas tepesindeki Hitit tapınağını yıktırılmış ve putperestliğe son vermişti. Eski Hitit ve Firigya kalıntılarından, Lidyalılar ve Paflagonlardan mürekkep olan halkın bir kısmı Mavrican, Soğanlı, Tırhaz ve Gördeles'teki oyma kayalara

sığınıp, dahilde İranlılar'la mücadeleye giriştiler. Bir kısmı da terk-i diyâr edip etrafa dağıldılar.

Yeşilhisar, müstahkem mevki olunca çevresindeki sığınağı olmayan köyler (Hodul, Berçene, Boğazoba, Taşlıca ve Taşlıhüyük gibi) dağılıp ıssız kalmış, oyma kayalarda eğleşen köyler ise sur dâhilindeki şehir halkının çiftliği ve sömürgesi haline gelmişti.

**Hem sever şerri hem de düşmeni şer
Nedir ağreb cihanda? Tab'-ı beşer**

Muallim Naci

İran hükümdarlarından, Mısır'ı fetheden "Kambiz" (525) ve onun halefi "Darius" (Dârâ; mö. 494), Makedonya'yı zabteden ve Termupil muharebesinde "Leunidas"ı öldüren "Kserkes" (Serhas, mö. 484) ve İkinci Dârâ zamanında (337) Yeşilhisar (Zencbar), İran'la Yunanistan arasında askerî tabiye (müstahkem mevki) olarak kalmıştır. Halen, Kale başında görülen duvar, o müstahkem hisarın kalıntılarından.

**Yıkar esâsını seyl-i havâdis-i eyyâm
Binâ-yı muhkem-i âlem harâb olup gidiyor
Televvünât-ı şuûn-i cihâna aldanma
Semer, şecer, beşer âhir türâb olup gidiyor**

Giritli Selim Sırrı Paşa

4

YUNANLILAR DEVRİNDE YEŞİLHİSAR

Mö. 331’de Büyük İskender tarafından fethedilmiş ise de, 8 sene sonra, İskender’in 323’de ölmesiyle memleketini valileri aralarında paylaştığı sırada Yeşilhisar’ı da bütün Kapadokya ile birlikte İskender’in kâtibi “Evmenis” almış ve tek krallık olarak idare-i hükümete başlamıştır.

Evmenis, İskender’in halefi generallerle epeyce müddet çarpıştıktan sonra nihayet Firigya (Ankara ve civarı) valisi “Antiyonus” ile yaptığı bir muharebede Antiyonus tarafından öldürülmüştür (mö. 306).

Antiyonus, oğlu “Dimitriyos”u (pelipertgin: şehirler fatihi) başkumandan dikerek İskender’in diğer bir valisi “Lizimahus” ile muharebeye çıkmış ise de Antiyonus ordusunun piyade kısmı düşman tarafına geçtiğinden Antiyonus bu muharebede öldürülmüş, oğlu Dimitriyos Makedonya’ya firar etmiş, Kapadokya da Lizimahus eline geçmiştir (301).

Bu muharebede Antiyonus’un ordusunda 70.000 piyade, 10.000 süvari, 750 fil var idi. Lizimahus’un ordusunda 64.000 piyade, 12.500 süvari, 100 cenk arabası, 480 fil var idi (mö. 301).

Lizimahus da 281’de “Selefkos” ile yaptığı bir muharebede öldürülmüş, Kapadokya Romalıların istilâsına kadar (milattan sonra 14) müstakil bir krallık olarak devam etmiştir (Ahmed Refik: *Tarih-i Umumî*, cilt 1., s. 420).

**Er ve geç herkes bulur âlemde elbet ettiğin
Kendi bulmazsa ceza miras kalır evlâdına**

Ziya Paşa

Adı geçen Lizimahus, Kapadokya’nın birinci hükümdarı sayılır. Yeşilhisar o devirde Kapadokya’nın sekiz büyük şehri arasında müstahkem bir mevki idi. Yeni krallık bu şehrin adını "Küvistre" koymuştu.

Bütün Kapadokya’da olduğu gibi, Küvistre’de halkın bir kısmı Farsça, bir kısmı da Hellenîce konuşurdu. Tapınaklarında efsâne ilâhlarının her çeşidi bulunurdu. En büyük putları "Zeus" ve eşi "Hera" idi. Zeus’un kardeşi "Pseidon" denizlere müekkel addedilir, "Afrodit" aşk ve güzellik timsâli sayılırdı.

Evvelce İranlıların "Hürmüz" ve "Ehrimen’ine" itibar edilir, Zerdüş’tün Zendavesta’sı okunurken, şimdi âliheler efsânesi okunuyordu.

"Küvistre" hisarı içinde bir derslane mevcuttu. Bu dershanede İoni alfabesi, Omeros’un şiirleri, Atinalı Solon’un (594) kanunları, Sisamlı Fisagur’un (580), İonlu Zimikratis’in (460), Firigyalı Ezop’un (550), Sicilyalı Apedeklis’in (490), Niğdeli Bukrat’ın (484), Atinalı Sokrat’ın (399) şakirdi Eflatun’un, Stakıralı Aristo’nun (384),

Diyanalı (Kemerhisar) Belinas'ın (350), Halikarnas'lı (Bodrum) Herodot'un (480-425) eserleri ve fikirleri mütâlaa ediliyordu (*Mir'ât-ı Kâinat*).

**Zaman zamân-ı terakkî, cihan cihân-ı ulûm
Olur mu cehl ile beka-yı cemiyât?**

Sadullah Paşa

C) Homer'in İliyad ve Odissa destanlarında dînî inançlara, Truva tarihine, edebiyata, felsefeye, içtimâî hayâta, hukûka, ticaret ve ziraate, tabiata, ahlâka, aşk ve hissiyata, vatan sevgisi ve hamâsete ait fikirler mevcuttu.

İranlılardan İsfendiyâr, Rüstem, Zâl, Sâm ve Nerimân'ın pehlivanlığına mukabil, Yunanlılardan Aşil'in kahramanlığı terennüm edilirdi.

Solon'un kanunları, zenginleri sömürgecilikten, fakirleri israftan men ediyor, herkes malında istediği gibi tasarruf eder, sanatsız ve mesleksiz kimse bulunmamalıdır, diyordu.

**Atâlet fitratın ahlâkına madem ki isyandır
Çalışsın durmasın her kim ki davasında insandır.**

Mehmed Âkif

Pisagor, Sokrat, Eflatun ve Aristo'nun fikir ve meslekinde, Cenâb-ı Hak mevcuttur. Ruh bakîdir. Her şey su, hava, toprak ve ateş unsurlarından mürekkeptir.

Ezop, hayvan masallarını (Kelîle ve Dimne ayarında) daha sade ve üstâdane bir tarzda tertip ve tasvir etmiş idi. Bu masalların felsefe bakımından büyük değeri vardı (Ahmed Refik: *Tarih-i Umumi*, cilt 2., s. 373).

Bukrat, teşhis ve tedâvide tecrübe ve kıyas yolunu kabul etmiş, Eflâtun ve Minos ile hemfikir bulunmuştu (*Mir'ât-ı Kâinat*, Kısım 7, s. 18).

Demokritos'a göre: Varlıklar atomlardan (cüz'ü ferdlerden) mürekkeptir. Esatîrî mabutların (efsanelere dayanan putlar) kıymeti yoktur (Ahmed Refik: *Tarih-i Umumi*, c. 2, s. 396).

Sokrat; eşyanın mahiyeti bilinmedikçe faydalı bir şey bilinemez. Eşyanın mahiyeti tarif ile bilinir. Tarif bütün hikmetlerin esrarını ihtiva eder. Sen kendini bil. Kendini bilmek başta gelir, der idi. Meslekine göre: En faydalı şey fazilettir. Fenalık etmek akılsızlıktır. İnsanlara ceza etmemeli, onları nasihatla yola getirmelidir (*Tarih-i Umumi*, c. 2, s. 391).

**Dostlara ver nasihat, düşmanlara halîm ol
İki cihanda korkma, her nesneden selîm ol**

Nizamoğlu Seyfullah

Aristo'ya göre: Bir şeyi bilmek o şeyin ilk unsurlarını ve esaslarını bilmektir. Bir şeyin esasları o şeyin cevheri, miktarı, evsafı ve diğer şeylerle olan münasebetleridir. Bir maddenin cevheri yani aslı dört unsurdan dört sebepten mürekkeptir. Birincisi: O şeyi teşkil eden madde-i asliye. İkincisi: Bu maddenin aldığı şekil. Üçüncüsü: Bu tebeddülü vücade getiren amil. Dördüncüsü: Bu tebeddül sayesinde husule gelen gayedir. İşte bir şey bu dört haliyle bilinir. Büyüme ve çoğalma kabiliyeti olan her şeyde ruh mevcuttur. Yalnız ruh bulunduğu mahluk gibi muhtelifdir. İnsanın ruhu aklî, hayvanın ruhu hissî, nebatın ruhu mugaddîdir. Kâinatta ve bütün tabiattaki hareketler Cenab-ı Hakka müteveccih, ihtiyarî ve gayri ihtiyarî muazzam bir aşktan başka bir şey değildir. Siyaset ahlaka son derece bağlıdır. Her şeyde gaye saadettir. Saadet ise ruhun mehasininde ve

bilhassa fazilette ve tekemmülât-ı ahlâkiye ve fikriyyededir. Ahlâkî güzelliğler ifrat ile tefrit arasında muvazene hasıl etmektedir. Fazilet bunların ortasıdır. Beldeyi teşkil eden ailedir. Aile terbiyesi temeldir. Çocuğu vatansever, zeki ve faziletli olarak yetiştirmelidir. Terbiye hükümetin terakkisine elzemdir. Binaenaleyh terbiyeyi temin ve idare etmek hükümete ait bir vazifedir (*Tarih-i Umumi*, c. 2, s. 401).

Apedoklis ve Eflatun meslekinde, madde ve kuvvet anasır-ı erbaanın içtima ve iftirakından ileri gelir.

Herodot'un tarihi dokuz parça idi. Bir parçası, İranlılar ile Yunanlılar arasında geçen harpleri ve siyasî hâdiseleri anlatıyordu.

Kapadokya hükümdarı Beşinci Ariarathes zamanında (mö. 163-130) felsefe ve güzel sanatlara büyük ehemmiyet verilmişti. (*İnönü Ansiklopedisi*, Ariarathes maddesi).

Velhasıl bu devirde, Kibistre (Yeşilhisar) fikren inkişaf etmiş. Bilhassa hükümet merkezi "Mazaka" (Kayseri = eski şehir sırtları) olması ve Kibistre'nin bu merkeze yakın bulunması ilmî ve ticarî ehemmiyetini bir kat daha artırmıştır.

Kapadokyalılar devrinde (mö. 281- ms. 14) Yeşilhisar gereği kadar büyümüş, Kral Ariaramnes ve Ariarathus IV (mö. 230-163) ve son hükümdar Arhilaus zamanında (mö. 36-ms. 14) İranlılar tarafından harap edilen köyler yeniden ihya edilmiş ve eski mamurluğunu almıştır (*İnönü Ansiklopedisi*).

Roma tarafından Kapadokya konsolosluğuna tayin edilen ve milattan 52 sene evvel Antoniyos tarafından idam edilen meşhur

hatip Çiçeron (*Tarih-i Umumi*, Romalılar, s. 107, *Kamusü'l-A'lâm*) bu vazifesi müddetince Küvistre'de kalmıştır.

Mısır kraliçesi Kleopatra, elini yılanı sokturmak suretiyle intihar ve milkini Roma İmparatoru Avgustos'a bırakırken, içinde Yeşilhisar da dahil olduğu halde Kapadokya son haşmetini yaşıyordu (mö. 31).

«Oktavios» Anadolu'ya yürümesiyle Mazaka (Kayseri) ve Nahite (Niğde) ile birlikte Küvistre'yi de zabtetti (mö. 20) (*Kamusü'l-A'lâm*, Kayseriye maddesi).

Yeşilhisar Romalılara geçtikten sonra adı «Kuvistra» olmuştur.

5

ROMALILAR DEVRİNDE YEŞİLHİSAR

A) Kapadokya'nın son hükümdarı «Arhilaus» bir vali olarak yerinde ibka edilmişse de milattan 14 sene sonra imparator Tiberiyos tarafından Roma'ya çağrılarak senatoya verilmiş, hakkında alınan hüküm kesinleşmeden vefat etmiştir (mö. 36- ms. 14). Arhilaus'un sikkeleri var idi (İnönü Ansiklopedisi, Arhilaus maddesi).

**Sevinmez düşmanın mevtine âkıl
İskender kalmadı çün gitti Dârâ**

Kanunî Sultan Süleyman

Kuvistra (Yeşilhisar), Milano fermanının îlanına kadar (313) Romalılar'dan çok zulüm gördü. Halk ikiye ayrılmıştı: Zadeğân ile tüccar birinci sınıfı, rençber ve amele ikinci sınıfı teşkil ediyordu. Doğma asaletin yanında para ve mevkî asâleti de yer alıyordu. O bakımdan zenginler, memurlar ve rahipler, hatta Roma'dan gönderilen prekensullar (vâli) üst tabakaya, işçiler ve köleler de avam tabakasına dahil oluyorlardı. Arâzi, sermâye, lüks hayat ve eğlence birinci sınıfın idi. Diğer sınıf, bilhassa köleler ağır ve ezici işlerde

çalıştırılır. Ölüm ve fecaatle neticelenen insan ve hayvan yarış ve güreşlerinde birinci sınıfın seyir mevzuu olurlar idi.

Vezüv yanardağı patlamazdan evvel (ms. 70) Napoli ve Pompeililer bu olimpiyatlarda açık hava tiyatroları ve binbir çeşit eğlence âlemleri tertip ederken, Kuvistra üst tabaka halkı da yaz aylarında, Erciyes'in Gereme kasabasında ve Hüseyinbeyli (Hacıbeyli) bağlarında binbir heves macerasını yaşıyorlardı.

**Kurbîyet-i gül bülbüle de hâre de kalmaz
Hangâm-ı tareb meste de huşyâre de kalmaz**

Namık Kemal

Kapadokya'ya Hristiyanlığın intikali (Petrus'un Risaleleri, Ahd-i Cedid, Petrus'un birinci umumî risalesi: Bab 1, Bölüm 1) Pavlus ve arkadaşlarının seyahatiyle başlar (Ahd-i Cedid, A'mâl-i Rusûl: Bab 13, bölüm 52 ve Bab 14 ve 16).

İmparator Neron (54-68) zamanından Diyeklettonus (284-305) zamanına kadar, Kapadokya'nın her tarafında, Hristiyanlık sıkı bir murabakeye tabi tutulmuş, bu yüzden çok fecî hadiseler geçirmiştir.

Buna rağmen, avam tabakasından başlayan Hristiyanlık yavaş yavaş her sınıf halkı içerisine almış ve her tarafa intişar etmiştir.

İmparator Kostantinos'un (306) Hristiyan dinini kabul etmesi ve Milano fermanının îlanı (313) üzerine Hristiyanlık serbest olmuş.

Şu kadar ki hakîki İncil tahrife uğradığından, İncil adına, ancak Matta, Luka, Yuhanna ve Merkus'un yazdıkları ve İznik Ruhani Meclisi'nin kabul ettiği yanlış nüshalar okunmuştur.

Ürgüp yakınındaki Göreme, 335 tarihinden itibaren Kilise hayatını yaşamaya başlamış, Kuvistra'nın (Yeşilhisar) buraya yakınlığı dolayısıyla ehemmiyeti bir kat daha artmıştı. Papas Keşilik'te (Keşlik) otururdu.

**Bâtıl hemîşe bâtıl ve bîhûdedir velî
Müşkil budur ki sûret-i haktan zuhûr ede**

70 tarihinde İmparator Titos, Yahudileri Kudüs ve civarından tehcir ettiğinde, etrafa dağılan Yahudilerden bir fert bile Kibistra'ya gelmemiş ve yerleşmemiştir.

Titos'un kardeşi Domitianus (81-96) pek çok yahudi ve Hristiyan öldürmüş (*Mir'ât-ı Kâinat*: Bölüm 6, s. 193); hatta eniştesi Kalemanis'i bile zulmen telef etmiş idi. Kalemanis'in kölelerinden İstefanus, Kral Domitianus'u öldürürken, aslen Kemerhisarlı olup Niğde'nin Deneği köyünde oturan meşhur bilgin Apelenyos'un (1-97) Deneği'den Roma'ya ittila hasıl ederek: «Vur İstefan zâlime vur. Zâlim öldürüldü, halk şimdi Roma sokaklarında koşuşuyorlar» dediği meşhurdur (*Hakikat-ı İslâm*: Doktor İsmail Hakkı, s. 167).

**Ey Âsâf herkesten kurnaz olma sen
Hilebaz, oyunbaz, canbaz olma sen
Can cellâdı, zâlim zorba olma sen
Sonra sen kalırsın alkan içinde**

Üsküdarlı Âsaf

Ms. 260 tarihinde İranlılardan Hürmüz oğlu Şapur Zülektaf, Orta Anadolu'ya kadar hücum ve Kayseri'yi (Sezana) zaptettiğine bakılırsa, Kibistra'yı da istilâ ettiği anlaşılıyor (*Kamusü'l-A'lâm*, Kayseriye maddesi).

Çok geçmeden Şapur Zülektaf buraları yine Romalılara terketmiş, Nusaybin şehri hudut olmak üzere Yunyanus'la sulh olmuşlardır (*Mir'at-ı Kâinât*, kısım 6, s. 64).

Miladi 395'de Birinci Teodosyos, İmparatorluğu iki oğlu arasında taksim ettiğinde Kuvistra (Yeşilhisar) Bizans hissesine düşmüş ve re'sen İstanbul'a (Kostantinopolis) bağlanmıştı.

Kibistra, Bizanslılar (Doğu Rum İmparatorluğu) idaresinde iken, ziraât ve ticarete hayli ileri gitmişti. Rumlar burada mektep, han, çeşme ve köprü gibi birçok eserler bırakmışlarsa da, İslâm'a geçtikten sonra hiç birisi ayakta kalmamış, hatta kiliseleri bile camiye çevrildiğinden, rumlar şehri müslümanlara terkedip etrafa dağılmışlardır (ms. 845).

Halen Yeşilhisar'da, Romalılara ait yazılı taşlara, ufak tefek eşya ve paralara pek çok tesadüf edilmektedir.

**Ben bildiğim bu âlem fenânın fenasıdır.
Bakî hak rızası, beka hak bekasıdır.**

Galip Dede

6

ARAPLAR DEVRİNDE YEŞİLHİSAR

Miladî 712-717 tarihlerinde Kostantin Poğonot ve Leun zamanlarında, Emeviler'den Abdülmelik oğlu Mesleme İstanbul muhasarasından dönüşünde, Şam'a gelirken Orta Anadolu'ya uğramış ve tamamen buraları fethetmiştir (Zuhuri Danışman: *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*: cilt 1, s. 180; *Taberî*, c.3, s. 363-414; *Mir'at-ı Kâinat*, Emeviler, s. 16-22).

**Tamam olurdu kahr-i hak ile mücrimlerin işi
Velâkin Canib-i haktan emânsın ya Resûlallah**

Bursalı İsmail Hakkı

809'da Bizans İmparatoru Nikefurus, Kraliçe Heyillane zamanından beri verilegelen haracı vermekten imtina etmesiyle Abbasîlerden Mehdi, oğlu Harunürreşid'i 80.000 kişilik bir ordu ile göndermiş. İstanbul surları dibine kadar ilerleyen Harun bütün buraları yeniden zaptettiği gibi, bir defa da oğlu Mutasım (845) tarihinde, bu fütuhâtı tecdid etmesiyle, Kibistra da o meyânda üçüncü defa olarak Araplara geçtiği anlaşıyor (Niyazi Akşit, *Tarih: Abbasîler*, s. 78; *Mir'ât-ı Kâinat*: Abbasîler babı).

Yeşilhisar'ın adı, Araplara geçtikten sonra Derevliye olmuştur (Firûzâbâdî: *Kâmûs*, c. 3, Derevliye maddesi).

7

TÜRKLER DEVRİNDE YEŞİLHİSAR

Anadolu'nun, elinden çıkmak üzere olduğunu gören Bizans İmparatoru Romanos Diyogenos, İstanbul'dan çıkıp Van gölü civarına kadar istilâ ettiği sırada Derevliye'yi yine ele geçirmiş ise de, Selçûkîlerden Alparslan'la ettiği Malazgirt meydan muharebesinde mağlup ve esîr olması ile, bütün Anadolu ile birlikte Derevliye de (Yeşilhisar) Selçûkilere intikal etmiştir. (1071).

Süleyman oğlu Dâvûd zamanında (1103) Derevliye Konya Selçuklularına geçmiştir.

**Bir karar üzere değildir kerdiş-i dolâb-ı çerh
Bunu hâk-i zillate indirse ânı kaldırır**

Riyâzî

Bu tarihe kadar Yeşilhisar milliyet, lisan, sanat ve kültür itibâriyle tarihin seyrine uymuş, galip tarafların hüküm ve tesiri altında kalmışsa da, bu tarihten (1071) sonra müslüman olan halk tamamen Türkçe konuşmağa başlamış, sanat ve kültür bakımından da tamamen şarka bağlanmıştır.

1201'de Selçuk hükümdarı Mes'ud oğlu Sultanüddevele Kılıçarslan II, milkini onbir oğlu arasında taksim ettiğinde, Yeşilhisar'ı ve Niğde'yi de oğlu Arslan Şah'a vermiş idi. (*Mir'at-ı Kâinat*, Selçûkiler: s. 110; *Tarih-i İbnişşahna*; İdris, *Tarih-i Heft Behişt*).

1264-641'de Alaaddin Keykubat oğlu Sultan Gıyasüddin Keyhüsrev II'nin saltanatı sırasında Hülâgu'nun gönderdiği kumandanlardan Baycuvaz, Kayseri ve Yeşilhisar'ı fethetmiş, İlhanîler diyârına katmıştır (*Mir'at-ı Kâinat*, s. 113).

Bu tarihten sonra Yeşilhisar'ın eski adı «Derevliye» olmaktan, «Develi Karahisar» şekline çevrilmiştir. Bu isim «Zencbar» kelimesinin tercümesiyle Derevliye kelimesinin «Develü» şeklinde telaffuzunun birleşmesinden doğmuştur. Yol üzerinde bulunması ve muhit icabı, yakın tarihe kadar (1916) halkının devecilik ve kervancılıkla iştigal etmesinin de bu adın verilmesinde tesiri vardır.

Bin yıllar boyunca, tarihin her asrında bir istihale devresi yaşayan Yeşilhisar bu defa İlhanîler tarafından büyük zararlara uğramış, ova köylüğü bunların zulmünden dağılmıştır.

**Her gün geçer bir derd ile, gâh germ ile, gâh serd ile
Uğraşmaya her ferd ile değmez bu dünyayı ehas**

Sami Paşa

İlhanîler'in son hükümdarı Ebu Said Bahadır Han, Anadolu'nun idaresini Emir Çoban oğlu ve aynı zamanda kayınbiraderi Timurtaş Kılıçarslan'a vermiş idi. Bir müddet sonra, Ebu Saîd Bahadır, Emir

Çoban'ı İran'da öldürmesi üzerine, Timurtaş Bey, babası gibi kendisinin de öldürüleceğini şüphe ettiğinden, Mısır ve Suriye'de hükümet süren Memlükler'e sığınmış ve Mısır'a giderken, memleketin idaresini maiyyeti kumandanlarından, Ertena Bey'e bırakmıştı (1302-718. *Kamûs'ül A'lâm; Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*: C. 1, Ertena Devleti).

Timurtaş Bey'in, çevremizde bıraktığı eserlerden ikisini tanıyoruz. Birisi, Yeşilhisar'da kervan yolu üzerinde Türbe tekyesi; diğeri, Şeyh Şaban köyünde, Pehlivan Gazî'nin üzerine yaptırdığı binadır.

**Bir zaman bulmaz fenâ dünyada erbâb-ı himem
Sahibi mahvolrsa da âsâr-ı kendin gösterir**

Cevdet Paşa

İlhanî hükümdârı Ebu Said Bahadır, Mehmed Ertena'nın valiliğini tasdik etti. Timurtaş'ın Mısır'da öldürülmesi ve (1320-736)'da Ebu Said Bahadır Han'ın ölmesi üzerine Mehmed Ertena Bey İlhanîler'le olan tâbiyyet ve alâkasını kesti ve istiklâlini ilan etti (1320).

Ertena devleti; İlhanîler ve Selçûkîler gibi yıkılmış iki devletin enkazı üzerinde kurulmuş bulunuyordu. Merkezi Sivas ve Kayseri idi.

Bir aralık adı geçen Timurtaş'ın oğlu Tebrîz hükümdarı Şeyh Hasan, Ertena Bey'in üzerine hücum etmiş ise de mağlup olmuştur.

Ertena (=Erdânâ) Bey'e bu zaferi kazandıran oğlu Şeyh Bedreddin Hasan'dır. Ana ve baba tarafından Türktür. Anası "Sülüs" adında bir Türk kızıdır (İsmail Hami Danişmend: *Türk Irkı*).

**İrade etse bir emrin taalluk fethine Nâbî
Ana etrafına memuldan esbab olur peydâ**

Nâbî

Selahaddin Aybek es-Safedî, A'yânül asr ve ahvâlü'n- nasr adlı eserinde (Ayasofya Kütüphanesi, no. 2970, c. 2, Hasan b. Ertena maddesi) şöyle diyor:

Emîr Bedrüddin Şeyh Hasan bin Ertena, zâhir bir kemâle, görenleri meftûn edecek bir cemâle mâlik idi. Onu gören, yaratan tanrının kudretine hayran olurdu. Emîr Hasan ay yüzlü, sehhar gözlü, mutedil boylu, mütenasip endamlı idi.

**Âlem, ânın hüsnünün şerhinde olmuş bir kitab
Metn istersen Niyazî suret-i inâne bâk**

Niyâzî-i Mısırî

Bu şehzadeyi bir aralık, babası Ertena Bey Bağdat'taki Şeyh Hasan Kebîr'e gönderirken, şehzade Behesni'ye dahil oldu. Bunu işiten Halep emîri Seyfüddün Taşdemir, şehzadenin kendisine gönderilmesi için Behesni vâlisine mektup yazdı. Bunun üzerine Şeyh Hasan Haleb'e geldi. Taşdemir onun şekline, güzelliğine hayran oldu. Hil'at giydirip babasına iade etti. Babası ona Mardin hükümdarı Melik Salih Şemsüddin'in kızını istedi. Melik Salih muvafakat edip kızını cihazla gönderdi. Fakat zifaf olmadığını zannediyorum. Çünkü, Şeyh Hasan Sivas'ta hastalandı. Babası Kayseri'de iken, 748 senesi şevvalinde vefat etti (İsmail Hami Danişmend).

**Maâzallah, tabiat müsteidd-i sıhhat olmazsa
Felâtûn olsa da izhar-ı acz eyler müdâvâde**

Nâilî

Meşhur Ebul Mehasinî, el-Menhellü's-sâfi ve'l-müstevfâ ba'de'l-vâfi adlı eserinde bu Kahraman Hasan hakkında: "Kâne min ahsenil-eşkâl ve etemmihâ....." ibâresiyle medhediyor (Cilt, 1., s. 280).

**Kitâb-ı ahsen-i takvîme bir dîbâcesin mutlak
İbâretsin güzel her şiir-i âlinin meâlinden**

Mustafa Sadık Vicdanî

İbnü Hacerî'l-Askalânî, ed-Dürerü'l-kâmine fi a'yânî'l- mieti's-sâmine adlı kitabında Hasan b. Ertena maddesinde aynı şekilde vasıflandırıyor (İsmail Hami Danişmend: *Türk Irkı*)

**Yatar dehşetli ağuşunda bin evlâd-ı hürriyet
Sanursun mâder-i şübben-i millettir mezâristan**

Leskofçalı Galip Bey

Doğuda Moğollar'ın kalıntıları ile, batıda Osmanlı İmparatorluğu ve Karamanoğulları ile çarpışan emektar ve kahraman oğlu Bedrüddin Şeyh Hasan'ın vefatından, babası Mehmed Ertena Bey çok müteessir oldu. Ve o sene Yeşilhisar'a bir camii şerif, bir han ve bir de hamam yaptırıp, han ve hamamı, aralarındaki sıra dükkânlarla ve birçok arazi ile birlikte mezkûr Cami-i Kebire vakfetmişti. Camii şerifin kitâbesi şöyledir:

a

a

Raesim gelecekkkkkkkkk

Melik Ertena'nın yaptırdığı bu cami (h. 1322) tarihinde yıktırılarak tekrar bina edilmiş ve bu hayır işi ilim adamlarından Meşhur Kocabeyoğlu Ali Rıza delâletiyle husule gelmiştir.

**Viran iken bu secdegâh himmet idüp bay ü gedâ
Oldu ma'mur bi hamdillâh gel idelim farzı edâ
Ahali-î Karahisar oldular bu dem bahtiyâr
Cennetde itmez mi karar râh-ı hakta iden fedâ
Ey kerîm-i ummâlini bezl idenler malini
Hem bâni-i evvelini itme civârından cüdâ
Bilürüz cüd ü re'fetin âleme vâsî rahmetin
İndir bize inâyetin kıldıkça müezzîn nidâ
Ya Rabbî bu abdin Rıza sa'y eyledi subh u mesâ
Düşük de bir tarih anâ oldu nur u beyt-i Hudâ
(1323)**

Ertena devrinin mimarî san'at nümunesi olan uzun minaresi gayet üstadâne ve sağlam olduğundan halen yaşamaktadır. Ve yaşayacaktır.

Minarenin yapılışında kâidesi dört mevsime, korniş zaviyeleri on iki burca, sütün kısmının köşeleri on iki aya, sütün merdivenleri otuz güne, şerefesi ekvatora, şerefe dâiresi arzın 360 derecesine, gölge istikametlerini beş vakte, alemi kutba, aşağı ve yukarı kornişleri oğlak ve yengeç dönengelerine, lerdivan istikâmetinin her cihete üç defa tesadûf etmesini her mevsimin üçer burç değişmesine telmih gibi astronomik ve geometrik hesaplarına göre inşa edilmiştir.

Hamam elyevm sağlamdır. Belediye tarafından işletilmektedir. Yalnız, kapısı güneye açılan giriş kısmı, bir gaflet ve cehalet eseri olarak yıktırılmış ve bundan iki zarar doğmuştur.

Birisi şudur: 14.ncü yüzyılda Türk san'at üslûbunun en müstesna örneği olan bu taş işleme tezyinatın, Yeşilhisar'ın 590 senelik tarihî ehemmiyetine tercüman olmuş böyle bir eserin elden çıkarılması, şüphesiz ki memleket için bir kayıptır. San'attan anlamamak, eseri ve sahibini takdir edememektir.

**Kesb-i hüner âlemde hüner değildir ancak
Ehl-i hünerin kadrini bilmek de hünerdir**

Koca Ragıp Paşa

İkinci zarar: Eflatûn'un dediği gibi, hamamlar, içiçe dört bölüm olarak yapılır. Hariçten birinci bölüm pek yüksek ve geniş olduğundan tabiatı kuru soğuk, ikinci bölüm biraz ingin olduğundan yaş soğuk, üçüncü bölümün tabiatı yaş sıcak, dördüncü bölüm daha engin ve ufak olmasıyla tabiatı kuru sıcaktır.

Tedricî surette, dört tabîatın hakikatını veren böyle bir hamama girerken, birinci bölümden dördüncü bölüme varıncaya kadar, tabiat yavaş yavaş ısınır ve alışır. Çıkarken de dördüncü bölümden birinci bölüme gelinceye kadar yavaş yavaş soğur, sıhhat ve îtidalinde bir değişiklik olmaz.

Bu hamamın ise birinci bölümü giderilmiş olduğundan fâidesinin dörtte biri, kıymetinin dörtte üçü heder olmuştur.

**Sağlığında kişinin kadri bilinmez şeref
Gezer elden ele bir gün ola kim âsârın**

Şeref Hanım

Ertena Bey, âdil ve insaflı bir idareci idi (*Osmanlı İmparatorluğu: Ertena devleti*).

Ertena Bey'in ölümünden sonra yerine oğlu Ali Bey geçmiş fakat Yeşilhisar'ı da (Develi Karahisar'ı) Karamanoğlu zaptetmiştir.

Kadı Burhaneddin'in divân kâtibi Bağdatlı Erdüşür oğlu Abdülaziz Bey, *Bezm ü Rezm*'de şöyle diyor:

Niğdeliler, şehri Ali Bey'e teslim etmek için Sivas'a haber gönderdiler. Ali Bey hemen asker toplayarak Kayseri'ye geldi. Kayseri valisi Cüneyd Bey ile arası iyi değilse de Kadı Burhaneddin Ahmed araya girerek bunları barıştırdı. Ali Bey oradan Karahisar'a geldi. Karahisar kalesinin (Zencibar) sarplığına ve erzak kifâyetsizliğine binaen savaşmak istememiş ise de, Kadı Burhaneddin'in teşvikine dayanamayarak harbe başladı. Ali Bey'in ordusu Karamanilerin kaleden yuvarladıkları taşlara pek çok telefata vermişlerse de sonunda muvaffak oldular. Zencibar'ı fethettiler. Bu muzafferiyette Ali Bey'den ziyade Kadı Burhaneddin Ahmed'in rey ve terğibindeki isabete tahsin olunuyordu (*Bezm ü Rezm*).

**Hiç basiretle beraber mi olur âmâ olan
Âlimin ilmi hüdâdır, cahilin cehli dalâl**

Kuddusi Baba

Bu harpte şehid düşen kahramanlardan birisi Mustafa oğlu Ali'dir. Halen kabri, kaleye giden yolun sağında şehitler mezarlığındadır. Üzerinde şu beyit yazılıdır:

**Şehid olan Ali bin Mustafa'dır
Bugün bana ise yarın sanadır**

Ali Bey'in ölümünden sonra yerine oğlu Mehmed Bey geçti. Fakat Ertena devleti zayıflamıştı. Niğde ve Yeşilhisar tekrar Karamanoğulları'na geçmişti. Vezirlik işini Kadı Burhaneddin Ahmed idare ediyordu. 1360'da Mehmed Bey'in ölümü üzerine Ertena devleti sona erdi. Kadı Burhaneddin Ahmed de istiklâlini ilan etti (1360-776).

**Hiç yeni bir şey semânın kubbesi altında yok
Bir tekerrürdür müselsel âlemin târîhi hep**

Kadı Burhaneddin, Oğuzların Salur boyundan gelen bir Türktür. Erzincanlıdır. Babası Kadı Şemseddin Mehmed'tir. Bu sülâle bir buçuk asır kadar Kayseri kadılığında bulunmuştur.

Kadı Burhaneddin Mısır, Şam ve Halep'te tahsilini tamamlamıştır. Yirmi bir yaşında iken Kayseri kadısı olmuştu. Ertenaoğulları zamanında, irfan ve zekâsı ile işi siyasete kadar götürmüş. Vezir olmuş, nihayet bu devletin sona ermesiyle Sivas'ta hükümdar olmuştur.

18 sene süren hükümdarlığı, durup dinlenmeden siyasi mücadelelerle ve komşuları ile harp etmekle geçti. Rakipleri Mısır, Osmanlı İmparatorluğu ve Karamanoğulları idi.

**İntizam-ı âlemi dörde kılmışlar binâ
Ben yiyeyim sen yeme, ben iyiyim sen fenâ**

Aksaray ve Develi Karahisarı'nı Karamanoğulları'ndan aldı. Karahisar'ın kalesini tahkim ederek burada medrese tesis etti.

Kadı Burhaneddin'in “İksîru's-Saâdet fî Esrârî'l-İbadât” adında Arapça bir eseri, «*Telvîh*» üzerine «*Tercîh*» adlı müfid ve makbûl bir hâşiyesi, Türk, Arap ve Fars dillerinde şiirleri vardır. Dîvanı'nın mükemmel bir nüshası Londra Kütüphanesin-dedir.

**Bir eser koy tâ ki kala yâdigâr
Bir amel kıl sâna ola yâr-i gar**

Pend-i Attâr tercümesi

İngiliz müsteşriklerinden Mister Gibb'in, *Tarih-i Eş'ar-i Osmanîye*'sindeki şiirlerinden:

**Hemîşe âşık gönlü biryân olur
Her nefes garip gözü giryân olur
Sefiler dileği mihrab'ü namaz
Er kişinin arzusu meydan olur**

Kadı Burhaneddin Ahmed

Şu Azeri şîvesindeki tüyüğü da onundur. Tüyüğü, duygu demektir. Şiirden bir nevidir.

**Dünyeyi çuh sinedüh bir yûmûş
Kâmu âlem varlığı bir hûmûş
Keplen eslen ejderhalar meclisi
Ecelin kayneginde ahûmûş**

(Meâli: *Dünyayı çok sınıdık bir yuf imiş. Bütün varlıkların var olması Allah'tandır. Arslan, kaplan ve ejderha gibi azgınlar bile ölümün pençesinde ve kursağında âhu gibi parçalanmıştır.*)

Kadı Burhaneddin'in tarihini, Bağdatlı Abdülaziz Bey "Bezm ü Rezm" adıyla yazmıştır. Bu kitabın birer nüshası Ayasofya ve Yerebatan kütüphanelerinde mevcuttur (*Osmanlı Müellifleri*: s. 396).

Kadı Burhaneddin, Timurlenk'ten korkarken, Akkoyunlu Devletinin kurucusu olan Karayülük Osman Bey ile Divriği havalisinde Karabel'de yaptığı bir muharebede mağlup oldu. Ve esir edilerek idam edildi: 1378 (*Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*: C.1; Kadı Burhaneddin: *Kamusü'l-A'lâm*).

**Devr elinden Bâkıyâ gam çekme âlem böyledir
Gül esir ü hâr ü hâs, bülbül giriftâr-ı kafes**

Bâki

Burhaneddin'in ölümünden sonra (1378-794) Burhanîler'in daveti üzerine Sultan Yıldırım Beyazid gelip, Kayseri ve Yeşilhisar'ı zaptettikten sonra yine Bursa'ya gitti (*Mir'ât-ı Kâinat*, Kısım 5, s. 23).

8

OSMANLILAR DEVRİNDE YEŞİLHİSAR

1388=804 tarihinde Develi Karahisar'ını Timurlenk zaptetti. Ve kendisi İran'a giderken burasını Karamanoğlu Mehmed Bey'e teslim etti. Karamanoğulları'nın Develi Karahisar'ına büyük hizmetleri vardır. Şehrin batı tarafından ayrılıp Konya'ya giden Karaman yolu, Dünderli suyunu Yeşilhisar ovasına döken Karamanoğlu harkı onların yadigâridir. Bu hark Hititler devrinde açılmış, uğrundaki ovayı yüzyıllar boyunca ihyâ etmişse de zamanla harap olmuştu. Karamanoğulları tekrar îmar etmişlerdir.

Karamânîlerin Fâtih Sultan Mehmed tarafından ilgasından sonra bu su mecrası bir müddet daha devam etmiş ve sonra yine harap olmuştur.

**Bir nesne ki âlemde ola haddine vâsıl
Me'mul olur yetse gerek vakt-i zevâli**

Hüseyin Firakî

1756=1171'de Osmanlı padişahı Üçüncü Sultan Mustafa'ya yapılan mahallî müracaatlar üzerine, Sultan Mustafa harkın açılması

ve suladığı arazinin öşrü Hamza Paşa Camii'ne ve Keşlik köyü çeşmesi su yollarının tamirine, İstanbul ve Üsküdar'da mevcut hayrata sarf olunması hususunda Karaman valisi Mehmed Paşa'ya ve Niğde sancağına bağlı Develi Karahisar kazası kadısı Ali Efendi'ye emir vermiş, arazinin mesaha ve tesbîti için de mübaşir olarak Müftü Seyyid İbrahim'i Develi Karahisar'ına göndermiş idi.

**İntisâb-ı ehl-i devlet hâki de eyler azîz
Zâil olmaz sît u izzet kâse-i fağfurdan**

Koca Ragıp Paşa

Bilâhare, Develi Karahisar'lı Hamza Paşa, Sultan Mustafa'ya damad ve veziriazam olduğu sırada, 31.570 dönüm araziye, beher dönümü için 15 para hakk-ı tapu olmak üzere 11.625 kuruş meblâğı Enderûn-i Hümâyûn hazinesine teslim edip arâziyi yukarıda adı geçen hayrata vakf etmiştir (1171, 1172, 1174 hicrî tarihli ve Sultan Mustafa Han bin Sultan Ahmed Han tuğralı fermanlar).

Karamanoğlu harkının tathiri ve suladığı bu vakıf tevliyet arâzisinin gelirini mahalline sarfı için Üçüncü Sultan Mustafa, Hacı Osman Ağa'yı müteveli tayin edilmiş ve yedine vakfiyenin kayd ve şartlarını bildirir ferman verilmiştir (1171, 1172, 1174 tarihli ve Abdülhamid I. zamanına ait 1195 tarihli ferman suretleri).

**Zer gibi erbab-ı câh olsaydı mühtac-ı mehek
Bilinürdü layık-ı zergâr kim, ayyar kim**

Es'ad Muhlis Paşa

1463=878'de Karamanoğlu Ahmed Bey'in ölümü üzerine, Fatih Sultan Mehmed bu beyliği ortadan kaldırmış, yerini Şehzade Sultan Mustafa'ya vermiş idi. 1464'de Sultan Mustafa (Sultan Cem'in kardeşi), kendi adamlarından Niğde beyi olan Koçibey'i, Develi Karahisarı'na gönderdi. Koçibey Karahisar'ı muhasara etti.

O zaman Develi Karahisar'ında Karamânîler'in en güzîde kumandanı Atmaca Bey bulunuyordu. Atmaca Bey: «Şehzade bizzat kendisi gelirse şehri teslim ederim, yoksa harb ederim» diye müdafaaya başladı. Şehzade Mustafa böbreklerinden hasta olmasına rağmen, bu fırsatı kaçırmamak için Karahisar'a gelip şehri teslim aldı ve yine Niğde 'ye döndü. Fakat hastalığı arttı. Niğde'de hamama girdi. Çıktığında, hamam uğrunda kurulan otağında öldü. Cenazesi Bursa'ya iletilip defnolundu (*Niğde Tarihi, Mir'ât-ı Kâinat*).

**Bulurdu ger vefâ gelse cihanda
Sikender, Hüsrev ü Cemşid ü Dârâ**

Kanuni Sultan Süleyman

1560-1650 tarihleri arasında, Develi Karahisarı çevresinde bâğîler ve baskıncılar çoğaldı. Muhitte mal ve can emniyeti kalmadı. Bu yüzden Karamanoğlu harkı harap ve arazîsi muattal oldu. Bu bakımsızlık iki yüz sene kadar sürdü. Ertena Bey ve Karamanoğlu İbrahim Bey tarafından bırakılan vakıfların, Fâtih Sultan Mehmed tarafından verilen hâs, zeâmet ve timar hisselerinin mevki ve hududları bilinmez oldu.

**Nefsle nedir tâ bu kadar germ-ülfet?
Âdem bu cihân mülkini ifsâda mı geldi?**

Hüsni Paşa

Bu baskıncılardan, Abaza Mehmet Paşa, Sultan Dördüncü Murad zamanında Develi Karahisar'ını muhasara etmişse de, Boşnak Hüsrev ve Çerkez Mehmed paşaların Boğazköprü'de, Sarımsaklı suyu civarında, Abaza'ya karşı yaptıkları muharebede Abaza Mehmed Paşa mağlub olmuş, evini ve ailesini Niğde de bırakarak kendisi Erzurum'a kaçmıştır (1617=1033). (*Nâimâ*, c. 2, s. 319; Kâtip Çelebi'nin *Fezleke'si*).

**Âzâde olaydılar seferden
Bir ordu çıkardı bir neferden**

Abdülhak Hâmid

1755=1171'te Sultan Üçüncü Mustafa emriyle Defter-i Hâkânî'ye müracaat olunmuşsa da, mezkûr arâzi kimlerin tasarruf veya tevliyetinde ve kimlerin hisselerinde bulunduğu bilinmediğinden yeniden tahrir ve tahdidine lüzum görülmüş ve bu hizmete, Sultan Mustafa tarafından “Müftü Seyyid Ali” mübaşir olarak gönderilmiştir.

**Tarih nankör değildir bir hizmeti unutmaz
İstikbâlin vicdanı aşk istemez, kin tutmaz**

Mehmet Emin Yurdakul

1636=1052 tarihinde, Sultan Dördüncü Murad, Revan fethine giderken, Develi Karahisar'ında konaklamış, otağını büyük köprünün üst tarafında, Kara dağından gelen bir pınar başında kurduğundan, oraya halen «Köşk pınarı» denilmiştir.

**Ayak atmazdın eyyâma bana sorsaydılar Âsaf
Ne bezminde beka kabil, ne de bir câm-ı memlû var**

Âsaf Mahmud Celâleddin Paşa

Ordu mensuplarından «Karaca Bey» adında bir kumandan, mezkûr mahalde vefat etmiş, Sultan Murad'ın emriyle oraya gömülmüştür.

**İstikamette kalem, yanmada mum olsa kişi
Yine mikrâz-ı kazâdan serini kurtaramaz**

Vanlı Es'ad

Karaca Bey'in kabri duvarla çevrilmiştir. Ziyaretgâhtır. Kabrin doğu ittisâlindeki han, hanın uğrundan geçen harkın suladığı araziden hanın uğru, Hacıbey yeri, Gâvur harkı, iki parça ark arası, Ermelik yeri, Kara anbar yeri, Boyalık ve Karabey bahçesi Karaca Bey'in vakfıdır. Hasılat ve öşürleri hanın tamirine harcolunduktan sonra, artanı Şeyh Cemal zâviyesine sarf olunmak üzere vakfedilmiş ve tevliyyeti, Muharrem oğullarından Musa oğlu Hacı Ali'nin büyük oğlu Mehmed'e günlüğü bir akça vazife ile verilmesi için, (12 Safer 1291) tarihli, Sultan Abdülaziz tuğralı ferman sâdır olmuştur. Bu vakfın Niğde Livâsı evkafında kaydı olduğu, ferman zeylinde gösterilmiştir.

**Mütesellî oluver, zâten hayatın nesi var
Bence, cismin bu fezâda kalacak bir sesi var**

Atıf Ölmez

Şeyh Cemal zâviyesi; kuzey mahallesi Muharrem oğulları sokağında, doğusu ve güneyi yol, kuzeyi Haydar ağa evi, batısı yol ve kabristan ile çevrilmiş bölge içinde idi. Son zamanlarda, han yıkılmış,

yeri belediye tarafından satılmıştır. Arâzi ve zâviye de şahısların mülkiyetine intikal etmiştir.

**Cihân-ârâ cihân içindedir ârâyı bilmezler
O mâhiler ki deryâ içredir deryâyı bilmezler**

Hayâlî

Damad İbrahim Paşa, doğduğu «Muşkara» köyünü Nevşehir yapmak için, Ürgüp'ün pazarı ile kadısını, Niğde'nin altmış bin yüz (60.100) akça tımarı ile, elli iki neferlik muhafız bölüğünü Nevşehir'e kaldırmış idi. O zaman Karahisar'ın Zencbar kalesinde otuz dokuz bin (39.000) akça tımar, otuzüç (33) nefer muhafız bulunuyordu. Sıra buraya geldi. Bu tımarların Nevşehir Karasına âid olması için gerekli evrakı defterdar Hacı İbrahim Efendi yaptı. Niğde ve Karahisar köylerindeki tımar ve rüsümlerin binâ emini, Mustafa Ağa ile Defter-i Hakânî kâtiplerinden Tahir Efendi yazılması için evâsıt-ı Zilkâde (1139) hicrî de ferman yazıldı. Bu suretle Develi Karahisar'ın mevkii sarsılmış oldu (*Niğde Tarihi*).

**Âbisten-i safâ ve kederdir leyâl hep
Gün doğmadan meşîme-i şebden neler doğar**

Rahmi-i Kirimî

1724=1140 tarihinde «Hamza Paşa» Karahisar'da doğdu. Mehmed Ağa'nın oğludur. 1740=1156'da İstanbul'a gitti. Kat'-ı merâtible silâhtarlığa kadar yükseldi. Sonra sadrazam oldu (1768).

Üç ay küsur gün bu mevkide kaldı. Rus elçisi Obreskefu Yedikule'ye hapsedip Rus harbine sebebiyet verdiğinden, azlolunarak balıkhaneeye, oradan da Gelibolu'ya kaldırıldı. Orada öldü.

**Sîne-i gül çâk ü çâk ve çân-ı bülbül derdnâk
Bâğ-ı dehrin mübtelâsı gül müdür bülbül müdür**

İshak Çelebi

Edipleri ve şâirleri çok sever, sehavetli bir zât idi. Mısır vâlîsi iken, beylerin hücumundan biraz aklını oynatmıştı (*Atâ Tarihi*, Cilt 2, s. 105; *Kamusü'l-A'lâm*: Hamza Paşa maddesi; İbrahim Gövsa: *Lügat Ansiklopedisi*).

**Âleme mûris-i cân adı ile ihsân olmuş
Âleme mûris-i şân akl ile irfân olmuş**

Şinasi Bey

Hamza Paşa'nın vezirliği, Sultan Üçüncü Mustafa'nın saltanatı zamanına rastlar. O zamanki devlet idaresinin düzensizliği ve işlerin nâehiller eline düştüğü, Sultan Mustafa'nın esefle söylediği şu kıt'asından da belli olur:

**Yıkılupdur bu cihân, sanma ki bizde düzele
Devlet-i çerh-i denî verdi kamu mübtezele
Şimdi ebvâb-ı saâdette gezen hep hazele
İşimiz kaldı nemân merhamet-i lemyezele**

Sultan Mustafa III

(Cemal Kutay: *Hürriyet Mücadeleleri*, Cilt 1).

Şehrin Beyler yukarı mahallesinde Hamza Paşa'nın yaptırdığı cami elyevm mamurdur. 1950 tarihinde, Vakıflar Müdürlüğü tarafından 17.000 lira verilmek suretiyle, ilk defa olarak tamir edilmiş, hayırseverler tarafından bir de uzun minare ilâve edilmiştir.

**Henüz âsârı ile yâd ederler suretâ baksan
Ne İskender ne de âyine-i kîti-nümâ kaldı**

Rasim

Vaktiyle, bu işe tevkil edilen Hacı Osman Ağa, Hamza Paşa'nın emrettiği veçhile bir camii şerif yaptırmış olsaydı; böyle, üstü toprakla örtülü 13=13=169 ebâdında, basık tavanlı basit bir bina değil, selâtin camilere yakışan şekil ve sanatta daha geniş, daha yüksek bir cami yaptırabilirdi. Çünkü burası kendi memleketiydi.

**Halk-ı âlem bittabi hubb-i vatan mecbûridir
Bin gülistâne değişmez bûm bir virâneyi**

Es'ad Muhlis Paşa

Camii şerifin (1170) hicrî tarihinde yapıldığı, kapısının üstündeki kitâbeden bellidir. Kitâbesi şudur:

a

Resim aınacakkkkkkkkkkkkk

a

a

Osmanlı İmparatorluğu devrinde Yeşilhisar'da Fıkıh (İslâm Hukuku), Tasavvuf, Felsefe, Tarih ve Edebiyatta yükselmiş büyük simâlar geçmiştir. Koyun Baba, Mir'ati Dede, Kocabeyoğlu Hacı Ali Rıza ve Ömer Gülşeni gibi zevât o cümledendir.

Yüzyıllar boyunca memleketine ve insanlık âlemine hizmet eden ve gittikçe eksilip giden bu tarihi dehaların hal tercümeleri ve eserleri şimdiye kadar yayınlanmadığı da memleket için bir kayıptır.

Bunlardan **Koyun Baba**, tasavvuf şairlerindendir. Şiirlerini hece vezni ile söylerdi. 1565-1575 tarihleri arasında vefat etmiştir. Kılcan mezarlığında, çamaşır kuyusu karşısındadır. Şu kıt'a onundur:

**Seni şaha gider derler
Hacıbektaş değil mi atan
Gel gitme güzel kalender
Hünkâr veli değil mi atan
Kerbelâ'da mekân tutan
Atan anan yüzü suyun
Terketme güzel kalender
Gel gitme güzel kalender**

Koyun Baba

Mir'âti Dede:

Alim, şair ve kerâmet sahibi bir zat idi. Kabri Keler mahallesi bucağında, Karataş mevkiindedir. Şu manidâr beyit Mir'ati Dede'nindir:

**Nâdân bezesün kendisi elmas ile mir'ât
Sen nefsinı tevziye çalış ilm ü hünerle**

Mir'ati Dede

Gülşeni:

Mehmet oğlu Ömer, halk şairlerindendir. Ümmi idi, mütevacı ve kanaatkâr bir zât idi. Doğum ve ölümü hakkında kesin bir tarih bilinemiyorsa da yaklaşık olarak 1845-1885 aralarında yaşadığı anlaşıyor.

Gülşani Baba'nın okur yazar olmadığı, kendini hiçe saydığı ve mahviyete erdiği bilinmiş olmakla beraber bu mahviyetin yanında olağanüstü bir kemâlin mevcut olduğu yine kendi kalamından anlaşıyor. Atalar; “kişinin kemâli kelâmından belli olur” buyurmuşlardır.

Gülşani Baba'nın şiirlerinde öz türkçemizle bağdaşan saf, sade ve akıcı bir üslubu vardır. O şive, ifadesi itibariyle halkımızın dilidir. Şu kıt'alar onundur:

**Nafile yollara gitme
Kırpık isbat kaş iniler
Nısfilleyllerde yatma
Üğûhû der kuş iniler**

**Ecel sonuna erince
Azrail sana gelince
Ruh cesetten ayrılınca
Kalır kafes boş iniler**

**Ağaçtan ata binersin
Yolun süalin verirsin
Cevabında yanılırsan
Çar götürür beş iniler**

**Kabire yol atar felek
Beyaz tenler olur helak**

(Rabbüke) derse bir melek
Türâb ağlar taş iniler

Kabirden kalkarız üryân
Mahşere gideriz hayrân
Çok yürekler olur püryân
Beyin kaynar baş iniler

Tevhittir yüzümün ağı
Gülşani'ye vurdu dağı
Livâ-yı hamd sancağı
Gölgesinde arş iniler

Ömer Gülşani Baba

Gülşânî özüme kim vermiş sebak
Hiç bir ehl-i dilden almadım evrak
Cevherin kadrini ne bilsin ahmak
La'l-i güher görse hadid sanır
Gülşânî'yem kim sarıla salımdan
Çeşmin râhat değil aşkın selinden
Kimse kurtulmamış mevtin elinden
Bir ben değil cümle âlem perîşân

Ömer Gülşani Baba

Hacı Ali Rıza Efendi:

Kocabeyoğlu derlerdi. Birçok bilgilere vakıf âlim bir zât idi. Bilhassa İslâm hukukunda ihtisası var idi.

Develi Karahisarı (Yeşilhisar), Osmanlı İmparatorluğu devrinde Sultan Üçüncü Mustafa zamanına kadar, Karaman eyâletinin Niğde

sancağına bağlı kaza merkezi olarak geçtiği 1171, 1172, 1174 tarihli tevliyet fermanlarından, 1291 tarihli Karaca Bey fermanından, Erdemesin Camii ve su hissesi fermanları ve Keler Camii fermanından anlaşılmış ve hatta kazalığı (1757=1272) tarihine kadar devam etmiştir. Bu yapılan teşkilât-ı mülkiyede nahiye olarak Kayseri'ye ilhak edildiği, bilâhare Kayseri ile Karahisar arasında teşkil edilen İncesu kazasına bağlandığı, 1902=1318'den 1905 tarihine kadar, İncesu'daki merkezi kazanın lağvedilerek nahiyeye kalbedilmesi üzerine tekrar re'sen Kayseri'ye rabtedildiği, 1905'de kazanın İncesu'da yeniden teessüsüne binaen yine İncesu'ya ilhak edildiği tarihi tetkiklerden anlaşılmıştır.

Develi Karahisarı adının Karahisarlı, Şebin Karahisarı, Afyon Karahisarı gibi şehir isimleriyle benzerliği olduğundan muhaberat ve muamelâtta güçlük husule geldiğinden 1945 tarihinde Develi Karahisar adının (Yeşilhisar) adına tebdili kabul edilmiş, adı Yeşilhisar olmuştur.

1945 tarihinde, vaki müracaat üzerine, Araplı, Sinde (Kovalı), Eğriköy, Çiftlik, Çadirkaya ve Musahacılı köyleri de ilhak edilmek suretiyle, Kayseri vilâyetine bağlı kaza merkezi olmuştur. Bu, Yeşilhisar'ın ikinci kazalığıdır. Tarih: 1947.

Bugünkü Yeşilhisar gençliği, tarihi kadar derin ve şerefli kazalarını yükseltmek ve güzelleştirmek için çalışıyorlar. Başarılar dileriz.

Biz de, bir hizmet olmak üzere Yeşilhisar Tarihi adı ile şu küçük metni hazırladık. Bu metin 5000 yıllık tarihin bir özetidir. Bu metin ilk çağlardan beri Yeşilhisar'da tarihin akışından bir nümunedir.

Bugün Yeşilhisar Orta Anadolu'da, Akdeniz'i Karadeniz'e bağlayan demiryolu ile karayolu üzerin de, doğu 34 derece boylam ve kuzey 38 derece enlem arasında bulunuyor. Bu şehir kendi ovasının batı kıyısında, sabah güneşine ve Erciyes dağının karlı şahikaları karşısında kurulmuş olduğundan ve kuzeyden güneye doğru, durmadan esen ve yüksek dağlardan kayma yapan temiz hava tabakalarının etkisi altında bulunduğundan burada bir nevi yayla havası hüküm sürer. Ve zaten rakımı 1100 metre yükseklikte olması ile iklimi sağlam ve sıhate uygundur. Şehir arazisinin yüzölçümü 987 kilometrekare, nüfusu 10.950'dir. Halkının çoğu tarım ile iştigal eder, bir kısmı da diğer işlerle meşgul olurlar.

Buğday, arpa, ayçiçeği, patates ve pancar en çok yetişen ürünler arasındadır. Meyvelerden kayısı, elma, armut ve üzüm yetişir. Kayısı meşhurdur.

Yeşilhisar merkezi ve köyleri çevresinde, geniş sahalı ve zengin, çeşitli maden yatakları vardır. Bu madenlerden ancak birkaç tanesi işletilmektedir. Bir maden arama ve inceleme ekibi tarafından görülüp tesbit edildiği takdirde bu yataklar işletilmeye açılacak, geniş çapta istifade edilecektir.

Yeşilhisar'ın muhiti, zamanla, binyıllar boyunca jeolojik devirleri ve yeraltı tabakatı oluşumlarını yaşamış, volkanik Erciyes dağının savurduğu küllere ve lavlara sahne olmuş olduğundan toprağı gayet kuvvetli ve her türlü ziraate elverişlidir. Bir avuç toprağında görülen türlü renkli madensel moleküller, analizler ve görülemeyen elementler, kimyevi maddeler bu özelliğin bir nümunesidir.

Etrafındaki dağlardan inen yeraltı sularının basıncı ve akıntı tazyiki Yeşilhisar ovasının merkezine yönelik olduğundan bu ovanın altında kalın bir su tabakasının bulunduğu, hatta bu tazyikli

akıntı biçim boğazının 80 metre derinliğinde daha geniş ve kuvvetli olduğu tahmin edilmektedir.

Şehrin 7 kilometre batısında yaptırılan baraj, arazinin mühim bir kısmını sulamakla Yeşilhisar'ın tarım şansını bir kat daha kuvvetlendirmiştir. Mezkûr baraj 2.200.000 m³ su alacak iç hacmine göre inşa edilmiştir. Halen temeli atılmış olan Dünderlı barajı da bunu takviye edecektir.

Yeşilhisar'da dört ilkokul, bir ortaokul, bir lise, bir imam-hatip okulu ve birde Kur'an kursu mevcuttur.

Yeşilhisar, ovanın öyle müstesna bir yerinde kurulmuş ki, hangi tarafından şehre bakılsa, görünüşü insana ferah verir.

Şehir yolun doğusuna geçip Bahçeler Mahallesi kurulduğunda ve batı tarafındaki tepeler çam ağaçlarıyla kapatıldığında lâıyk olduğu daha üstün bir manzaraya kavuşacaktır.

Biçim boğazının her iki tarafından, batıya doğru bir kilometre uzadığında ve iki taraf yamaçlara her şahsın beş çam ağacı yetiştirmesi telkin edildiğinde, şehir o zaman Yeşilhisar olacak, İstanbul'un Boğaziçi âlemine benzeyecektir.

Memleketleri zenginleştiren ve yükselten sanayi, teknik, fabrikalar ve kuruluşlardır.

Tarım ile sanayi yan yana devam ettikçe birbirini tamamlar ve destekler. Tarım ürün maddeleri yetiştirir. Sanayi ve fabrikalarda bu ürünleri değerlendirir. Ticaret geniş çapta ilerler. Ziraat ve ticarete imkân bulamayanlar da fabrikalarda çalışır. Herkes işinin başına gider. İşsizlik sona erer. Memleket de böylece refaha kavuşmuş olur.

Allahü Teâlâ yurdumuzu ve sâir İslâm diyarını her türlü âfet ve musibetlerden muhafaza buyursun. Geçmişlerimize ve bütün ehli iman din kardeşlerimize rahmet eylesin. Ve cümlemize rızası yolunda ibadette bulunmak, millet ve memleketimize hizmet etmek nasip eylesin.

2.12.1978

H. Ahmet Müderrisoğlu

EK

Rahmetli Ahmet Müderrisoğlu, bu kitabı 1978’de yazmış ve 1981’de bastırmıştır.

Biz bu baskıda, geçen yıllar içerisinde Yenihisar’da meydana gelen değişiklikleri tesbit etmek ve ilçenin son durumunu genel bir tablo halinde belirtmek istediğimiz için bu ilâve bilgilerle resimleri ekledik.

YEŞİLHİSAR

Eski ismi Karahisar, yeni ismi Yeşilhisar olan ilçemiz 1895 yılında belediye olmuş, 1948 yılında ise ilçe olmuştur. İlçe nüfusumuz dışa göç veren bir yapıya sahiptir. Nüfusun ilçe merkezinde % 83'ü okur-yazar olup köylerde bu oran azalmaktadır. Üniversite bitirenlerin oranı % 1 kadardır. İlçemiz çok az miktarda (tayinler ve diğer nedenlerle) dışardan göç alır.

Halkın ana geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olup (%50) bunun yanında küçük ölçekli ticaret ve sanayi ve diğer resmi, özel kuruluşlar ekonomik gelir kaynağı durumundadır.

İlçe ve köylerinde kayıtlı çiftçi sayısı: 3022.

İlçe ve köylerinde sosyal güvenlik kuruluşlarından maaşlı kişi sayısı: 2500 dür.

2000 yılı sayımlarına göre mevcut nüfus;

Merkez nüfusu : 13.700

Köylerin nüfusu : 11.144

Toplam : 24.844

Yeşilhisar'ın dışarıdakilerle birlikte yaklaşık nüfusu: 48.000

En çok nüfuslu köy 1.916 kişi ile Musahacılı'dır.

En az nüfus ise 138 kişi ile İçmece'dir.

Diğer köylerin nüfusları, bu iki köyün nüfus aralığında bulunmaktadır.

İlçe merkezinde nüfusun cinsiyete göre dağılımı, % 52,5 erkek , % 47,5 kadındır.

Yüzölçümü: 987 km2'dir.

KÖYLERİ :

Yeni ismi	Eski ismi
Erdemli	Erdem
Gülbayır	Kesteliç
Kavak	-
Güzelöz	-
Başköy -	
Derbentbaşı -	
Soğanlı -	
Akköy -	
Kale -	
Keşlik -	
Doğanlı	Gördeles
Araplı -	

Buget -

Kayadibi Tıras

Kovalı Sindel

Kuşçu -

Çadirkaya -

Yeşil ova Eğriköy

Ovaçiftlik Çiftlik

Musahacılı -

İçmece Dutluk

MAHALLELERİ:

Toplam sayısı 14'tür.

- 1- Beyleryukarı mahallesi.
- 2- Camikebir mahallesi.
- 3- Fatih mahallesi.
- 4- Fevzioğlu mahallesi.
- 5- İdris mahallesi.
- 6- Keler mahallesi.
- 7- Güney mahallesi.
- 8- Kuzey mahallesi.
- 9- Yenişehir mahallesi.
- 10- Karacabey mahallesi.
- 11- Köşk mahallesi.
- 12- Yavuz Selim mahallesi.
- 13- Cumhuriyet mahallesi.
- 14- Mahmudiye mahallesi.

İLÇE OKULLARI:

1. Anadolu Lisesi
2. Yeşilhisar Lisesi
3. İmam Hatip Lisesi
4. Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezi
5. Atatürk İlköğretim Okulu
6. Fatih İlköğretim Okulu
7. Hızır İlyas İlköğretim Okulu
8. Mithatpaşa İlköğretim Okulu
9. Ziya Gökalp İlköğretim Okulu

KÖYLERDEKİ OKULLAR:

1. Araplı İlköğretim Okulu
2. Başköy İlköğretim Okulu
3. Çadirkaya İlköğretim Okulu
4. Derbentbaşı İlköğretim Okulu
5. Doğanlı İlköğretim Okulu
6. Gülbayır İlköğretim Okulu
7. Güzelöz İlköğretim Okulu
8. Kavak İlköğretim Okulu
9. Kayadibi İlköğretim Okulu
10. Kovalı İlköğretim Okulu
11. Kuşçu İlköğretim Okulu
12. Musahacılı İlköğretim Okulu
13. Ovaçiftlik İlköğretim Okulu
14. Soğanlı İlköğretim Okulu
15. Yeşilova İlköğretim Okulu

CAMİLER:

İlçemizde 14 cami bulunmaktadır.

- 1- Camiikebir Camii
- 2- Güney Camii
- 3-Yavuz Selim Camii
- 4- Karagöz Camii
- 5- Fatih Camii
- 6- Karacabey Camii
- 7- Hamzapaşa Camii
- 8- Şerife Satoğlu Camii
- 9- İ.H.Tatbikat Camii
- 10- Kuzey Camii
- 11- Keler Camii
- 12- İdris Camii
- 13- Köşk Camii
- 14- A.R. Abbaosğlu Camii

Köylerimizde 28 cami bulunmaktadır.

- 1- Akköy Köyü Camii
- 2- Araplı Köyü Camii
- 3- Araplı Köyü Camii
- 4- Başköy Köyü Camii
- 5- Buget Köyü Camii
- 6- Çadirkaya Köyü Camii
- 7- Çadirkaya Köyü Camii
- 8- Doğanlı Köyü Camii

- 9- Doğanlı Köyü Camii
- 10- Gülbayır Köyü Camii
- 11- Gülbayır Köyü Camii
- 12- Güzelöz Köyü Camii
- 13- Kavak Köyü Camii
- 14- Kavak Köyü Camii
- 15- Kayadibi Köyü Camii
- 16- Kovalı Köyü Camii
- 17- Kuşçu Köyü Camii
- 18- Kuşçu Köyü Camii
- 19- Musahacılı Köyü Camii
- 20- Ovaçiftlik Köyü Camii
- 21- Ovaçiftlik Köyü Camii
- 22- Soğanlı Köyü Camii
- 23- Yeşilova Köyü Camii
- 24- Derbentbaşı Köyü Camii
- 25- İçmece Köyü Camii
- 26- Kale Köyü Camii
- 27- Keşlik Köyü Camii
- 28- Erdemli Köyü Camii

KAMU KURUMLARI:

Kaymakamlık
Emniyet Amirliği
Adliye
Askerlik Şubesi
Jandarma Komutanlığı

Milli Eđt. Müdürlüğü
 Maliye Müdürlüğü
 P.T.T. Müdürlüğü
 Tapu Müdürlüğü
 İlçe Ziraat Müdürlüğü
 Noter
 Tarım Kredi Kooperatifi
 Ziraat Bankası
 Halk Eđt Müdürlüğü
 Nüfus Müdürlüğü
 İlçe Halk Kütüphanesi

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI :

Ziraat Odası
 Şoförler Cemiyeti
 Esnaf ve Sanatkarlar Odası
 Toprak-Su Kooperatifi
 Pancar Bölge Müdürlüğü.
 Toplu Taşıma Kooperatifi

BANKA

T.C. Ziraat Bankası

HASTANE:

Yeşilhisar Devlet Hastanesi
 Yeşilhisar Sağlık Ocağı
 Yeşilova Sağlık Ocağı

SON 20 YILDA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER:

1984-85’de Endüstri Meslek Lisesi açıldı
 1990’da P.T.T. binası yenilendi
 1984’te içme suyu şebekesi yenilendi
 1985’te Sinemanın hizmeti sona erdi
 1998’de tarihi hamam yangın sonucu kullanılamaz hale geldi
 2001-02 İlçe yolları kilitli parke yapıldı
 2001-03 İlçeye Çayırözü mevkiinden yeni su hattıyla su getirildi.
 1990 tarihinde A.R. Abbasoğlu Camii,
 2005 tarihinde Cumhuriyet Mahallesi Camii,
 2005 tarihinde Yavuz Selim Mahallesi Camii ibadete açıldı.
 2002-06 İnternet kafeler açıldı, hizmet vermeye başladı.
 2004-05 Köşk Parkı yeniden düzenlendi, halı saha açıldı ve Festival yapıldı.
 2004-05 Akköy barajının su iletimi beton kanallarla yapılmaya başlandı.

** Bu bilgiler Yeşilhisar Belediyesi’nden alınmıştır.*